

LBRIS

We know
books

İPEK ÇALIŞLAR

Doamna Atatürk

Traducere de

DIANA CRUPENSCHI

UNIVERS

2022

CUPRINS

INTRODUCERE	7
1. Întâlnirea	9
2. Familia lui Latife	20
3. Ocuparea Izmirului, orașul natal al lui Latife	32
4. Dragostea țâșnește din cenușa marelui foc	39
5. Mustafa Kemal Pașa o cere în căsătorie	54
6. În așteptarea nunții	63
7. Zübeyde Hanım, soacra	71
8. Un pursânge arab ca dar de logodnă	76
9. „Pregătește-te, ne căsătorim!“	84
10. Luna de miere	94
11. Sosirea la Ankara, centrul naționalismului	100
12. Mireasa care a venit la garnizoană	108
13. Latife vorbește cu presa străină la Çankaya	115
14. Călătorind prin țară împreună	124
15. Mireasa „impertinentă“ care poartă pinteni	128
16. Găuri de gloanțe în hainele lui Latife	134
17. Latife vrea să candideze pentru parlament	140
18. Latife la reședință	148
19. Proclamarea Republicii	157
20. Mirele face un atac de cord	161
21. Latife își apără soțul cu propriul ei trup	165
22. Latife pregătește protocolul de stat	177
23. Femeile din epocă	189
24. Mișcarea pentru drepturile femeilor și Latife	199
25. Fikriye: fosta consoartă se întoarce	215
26. Un impuls pentru economie	225
27. Vizitele de toamnă prin țară	229

Întâlnirea

Într-o seară din toamna anului 1919, un francez elegant a coborât în fața Casei Albe din cartierul Göztepe al Izmirului.

Santinela s-a îndreptat amenințătoare spre poartă, unde se oprise trăsura acoperită, pe care flutura tricolorul. Hotărârea lui de a-i bara calea vizitatorului nu i-a adus decât o mustrare:

„Sunt consulul francez, am venit să joc bridge cu Muammer Bey“.

Deși soldatul nu vorbea franțuzește, și-a lăsat arma într-o parte: documentele scoase din buzunar de diplomat l-au impresionat destul ca să-l facă să se retragă.

Turcii din Izmir înduraseră restriști nemărturisite sub ocupația greacă, după 15 mai. Totuși, cugeta cu regret consulul, privind spre casă în timp ce mergea prin grădina de trandafiri, nu reușise cu nici un chip să-l convingă pe prietenul său să arboreze drapelul francez. De ce nu putuse urma exemplul turcilor din Damasc? *Ei* au înălțat tricolorul și *ei* au fost cruțați de hărțuirile grecilor.

Ușa s-a deschis înainte să ajungă cu mâna la clopoțel: distinsul negustor din Izmir Muammer Ușsakizade, îmbrăcat elegant în obișnuitul său sacou de un alb strălucitor, și-a întâmpinat prietenul la ușă și cei doi bărbați s-au îmbrățișat. Zărind valizele în timp ce picioarele lui urmau drumul familiar spre salon, consulul și-a dat seama că familia era pregătită.

Turcii de vază fuseseră presați să colaboreze cu ocupantul, iar Muammer era cel mai influent negustor din tot Izmirul.

* *Bey* – titlu onorific masculin („domn“) adăugat după prenume.

Ultima dată când vorbiseră liber, îi mărturisise: „Insistă să devin primar; nu trece o zi fără să primesc scrisori de amenințare cu moartea“.

Amândoi erau francmasoni și prietenia lor începuse la Clubul de Bridge cu ceva vreme înainte de ocupație. Casa Albă din Göztepe era întrucâtva a doua locuință pentru consul.

Era sincer îngrozit de primejdia morții pe care o înfrunta Muammer, îl îndemnase în mod repetat să se grăbească, adăugând că își ajutase deja câțiva prieteni turci să fugă din Izmir.

Dacă totul mergea bine, Muammer și familia lui aveau să plece spre Marsilia pe un vapor care pornea în noaptea aceea. Consulul făcuse rost de bilete și pașapoarte pentru întreaga familie; aceste documente erau ascunse într-un compartiment secret al servietei pe care o ducea în mână.

„Vine și Makbule Hanım? Ce-ați hotărât?“

„Nu, a răspuns Muammer, mama ne roagă s-o lăsăm aici: zice că-i prea bătrână ca să călătorească. Călătoria e mai periculoasă pentru ea decât să rămână în Göztepe.“

„Pașapoartele sunt gata. Poftim: Latife, Adeviye, İsmail, Ömer, Münci, Rukiye, Vecihe și al tău... Uite și unul pentru mama ta; poate se răzgândește, nu crezi?“

A intrat Adeviye, cu Latife, bosumflată, lângă ea.

„Te rog să nu te îmbufnezi, Latife; grecii ăștia sunt aici numai temporar, a îngăimat Muammer.“

„Bunica nu vine, a explicat Latife. Nu-i ușor s-o lăsăm în urmă.“

Consulul a încercat s-o împace:

„Dar noi suntem chiar aici, aproape. Dacă se întâmplă ceva, vă puteți întoarce în trei zile. Restricțiile nu pot dura la nesfârșit, iar rezistența se extinde... Toate lumea are multă încredere în Kemal Pașa. Pe-ai noștri cu siguranță i-a impresionat; îl numesc un geniu militar“.

Masa de bridge era pusă în grădină, ca de obicei. İsmail și Latife li s-au alăturat ca să fie patru. Se vorbea tare, ca de obicei, iar Latife a avut serie bună de ași și popi. Partida de bridge s-a prelungit până seara. O masă somptuoasă fusese întinsă, iarăși

ca de obicei. Servitorii erau ocupați cu treburile, iar gospodăria își continua rutina. Adeviye a mai adunat câteva lucruri care fuseseră omise și a căutat medicamentele lui Münci. Fiul lor cel mic contractase poliomielită; își făceau griji cum avea să facă față călătoriei.

Familia a urcat în automobil pe întuneric, atenți să nu fie zăriți de santinele. Latife a ieșit prima din casă, urmată de restul, în timp ce Muammer își lua rămas-bun de la prietenul său. Makbule a venit cu o carafă de cristal în mână și a turnat apă la rădăcina bătrânei glicine, îndeplinind un străvechi obicei care le prevede călătorilor drum lin și întoarcere grabnică.

Trăsura nu era mare, așa că băieții mai mici au trebuit să se întindă pe valize, iar una dintre fete a stat în brațele alteia. Când au ajuns în port, s-au luat după câțiva pasageri, ultimii care se îmbarcau pe vasul francez. O dată trecuți cu bine de controlul pașapoartelor, au privit cu toții spre Izmir, de pe punte, pentru ultima oară.

Consulul s-a cufundat într-o carte pe care o luase la întâmplare după plecarea fugarilor; avea să citească toată noaptea în casa strălucind de lumină. Soldații greci erau obișnuiți cu partidele de bridge care durau toată noaptea în Casa Albă.

Fluiera când a plecat dimineața, tot ca de obicei, deși puțin încordat cu ocazia aceasta, și a trecut printre santinelele care nu bănuiau nimic. Îl salvase pe bunul său prieten Muammer și pe familia acestuia.

Trei ani mai târziu

Latife stătea pe puntea vaporului ce pleca din Marsilia cu privirea ațintită spre marea de un albastru închis. Se întorcea la Izmir, pe atunci încă sub ocupație greacă. Cele mai rele temeri ale lor se împliniseră, iar veștile proaste umblau repede: bunica ei, Makbule, era grav bolnavă. Tânăra și-a oprit tatăl, care se pregătea să plece înapoi:

„Au să te omoare, tată; mai bine mă întorc eu“.

Odată ce se hotărâse, nu mai era nimic de făcut. Influența lui Muammer s-a dovedit încă o dată neprețuită și a sosit la timp un pașaport francez cu mențiunea: „Sub protecție specială“.

Grecii pierdeau în fața naționaliștilor pe toate fronturile. Latife urmărise știrile despre rezistență și avea încredere că Mustafa Kemal va elibera Izmirul. Îi purta portretul – decupat dintr-un ziar – într-un medalion, ca să-i poarte noroc.

Vaporul se îndrepta spre Istanbul, unde ea avea să petreacă o zi înainte să plece la Izmir. De fapt, cu trei ani în urmă, fusese implicată activ în rezistență; de data aceasta avea de luat niște hârtii de la Istanbul.

Își planificase fiecare mișcare pe parcursul șederii. Să ridice documentele de la adresa care i se dăduse n-a fost o problemă; s-a îmbarcat pe vaporul spre Izmir fără să deschidă valiza. Lucru neobișnuit pentru ea, purta de astă dată *çarşaf*, străduindu-se să evite vreo percheziție. Chiar dacă pașaportul o identifica drept cetățean francez, era fiica unei familii proeminente din Izmir, bine cunoscută ocupanților.

A sosit la Izmir pe 17 iunie 1922, când Mustafa Kemal și-a întâlnit mama, un eveniment la care a fost martoră o mulțime emoționată. Generalul profitase de o vizită împreună cu un diplomat ca să aranjeze să o întâlnească pe Zübeyde Hanım. Știa că o neglijase, grăbit să ajungă de pe un front de luptă pe altul; venise vremea s-o ia lângă el.

Printr-o ciudată coincidență, Mustafa Kemal și mama sa petrecuseră și ei trei ani despărțiți. Hazardul avea să-i aducă pe acești oameni împreună peste câteva luni.

În acea zi Latife împlinea douăzeci și trei de ani. Întoarcerea în orașul natal nu fusese la fel de simplă ca intrarea în Istanbul. Suspicioși în privința tinerei turcoace care călătorea cu un pașaport francez, oficialii greci au vrut s-o percheziționeze. Ea i-a privit sfidător: cum pot să percheziționeze o femeie musulmană? Semeață, nu le-a permis nici să-i atingă veșmântul,

* Veșmânt feminin turcesc care acoperă în întregime corpul (n. tr.).

căci în tot acest timp documentele rezistenței erau ascunse în lenjeria ei intimă.

Soldații s-au lăsat păgubași în ce o privea pe fata acoperită cu văl și au aruncat-o într-o celulă.

„Fără mâncare și apă“, suna ordinul.

Vestea s-a răspândit repede: fiica ilustrului afacerist Uşşakizade Muammer Bey se întorsese. Și totuși nici urmă de ea. Francezii îi furnizaseră documente de intrare, dar acum nu prea puteau face nimic pe canale diplomatice. Dacă-și dădeau în vileag rolul pe care-l jucaseră în fuga întregii familii? Astfel că au făcut următorul lucru posibil: s-au asigurat că lumea află de întoarcerea și imediata ei încarcerare. Curând tot orașul știa: „Uşşakizade Latife s-a întors, dar e închisă“.

Unchiul ei din partea mamei, Ragıf Paşa, fusese anunțat înainte de plecarea ei. Când a văzut că nu apare, a apelat la relațiile lui influente printre forțele de ocupație. Regimul de carceră aplicat unei fete musulmane a sporit tensiunea. Riscul unei reacții și mai puternice le-a forțat în cele din urmă mâna grecilor și aceștia nu au avut altă alegere decât s-o elibereze în cea de-a treia zi. Latife reușise într-adevăr să ajungă la căpătâiul bunicii în mai puțin de o săptămână.

Din păcate, necazurile ei nu se sfârșiseră încă. O scrisoare incendiară pe care i-o trimisese ea unui înalt oficial din Izmir în primele zile ale ocupației („Chiar dacă dușmanul a ocupat acest pământ, va veni vremea când Mustafa Kemal va elibera țara și vom fi liberi cu toții“) căzuse în mâinile grecilor, provocându-i o altă mare încercare. Considerându-se acum că agită spiritele, a fost pusă sub arest la domiciliu¹.

Cele două santinele postate la poarta familiei Uşşakizade o controlau din oră-n oră. Ca să le facă în ciudă, se învăluia adesea în *çarşaf*, pretinzând că e călătoreasa, ieșind și întorcându-se după bunul plac. Copleșită de ocupație, se destăinuise unei prietene: „Știi ce-am să fac? Am să mă mărit cu comandantul care eliberează Izmirul“. Comandanții eliberatori înfrumusețau visele multor fete din Izmir.

Mult mai târziu, Latife spunea: „Era un coșmar interminabil; puteau să mă execute în orice clipă. Nici măcar o dată nu mi-a trecut prin cap să fug; atât de convinsă eram de viitoarea noastră eliberare“. Iar știrile încurajatoare se infiltrau într-adevăr dinspre front.

A jurat să-l găzduiască pe Mustafa Kemal Pașa – a cărui vitejie îi inspira venerație – în casa ei, dacă ar fi intrat victorios în Izmir.

În timp ce forțele naționaliste eliberau pas cu pas regiunea Mării Egee, propaganda greacă persista cu promisiunea unei victorii iminente. Adevărul era foarte diferit însă. Nici măcar Aliții nu-și mai făceau iluzii despre capacitatea grecilor de a mai rezista o iarnă în Izmir.

În ciuda războiului dezlănțuit în interiorul țării, viața în Izmir rămăsese, în mod curios, neafectată, chiar lipsită de griji, până în ultimele zile ale lui august 1922. Orașul era centrul vieții comerciale și agricole a națiunii și, deși comerțul cu exteriorul scăzuse, portul forfotea de trafic.

La vremea lor, coșuri cu petale de trandafir se înșirau pe străzi [...] Pe unele străzi, mirosul de pâine proaspăt coaptă îl copleșea pe cel al trandafirilor. [...] Piețele stăteau dovadă pentru recolta îmbelșugată [...] struguri, smochine proaspete, caise, pepeni galbeni, cireșe, rodii².

Pe 26 august, vestea despre căderea frontului grec la Afyonkarahisar a ajuns la Izmir. Grecii și armenii voiau să creadă că înaintarea turcilor era numai temporară. Consulatul britanic, preocupat de întorsătura evenimentelor, și-a pus în gardă conaționalii. Cluburile engleze din Buca și Bornova zumzăiau de comentarii despre știrile venite de pe front, iar grecii și armenii bogați pomeneau, în treacăt, despre planuri bruște pentru o scurtă ședere peste hotare. Oricum, totul avea să se clarifice în câteva zile.

Latife urmărea relatările din presa locală și-i spunea povești de pe front – răspândite din gură-n gură – bunicii ei. Încurajată de întorsătura evenimentelor, Makbule Hanım se înviora

văzând cu ochii. Afyonkarahisar a fost recucerit pe 29 august. Armata greacă era înconjurată la Dumlupınar în ziua următoare. În podurile din Izmir, tinerele femei brodau în taină semiluni și stele din perle pe pânză stacojie, pregătindu-se să împodobescă tot orașul în ziua eliberării.

Tot în această primă zi din septembrie au început să sosească răniții greci. [...]

Refugiații civili din interiorul țării au început apoi să năpădească orașul – americanii estimau că până pe 5 septembrie veneau câte treizeci de mii pe zi. Majoritatea veneau pe jos împreună cu copiii, animalele de povară și toate obiectele casnice pe care le puteau căra. Unii erau găzduiți de rude și prieteni, alții de străini, dar străzile erau ticsite de ei [...] asaltau consulatele străine, implorând să li se acorde viză. [...] În numai câteva zile, panica s-a răspândit și printre grecii și armenii din localitate³.

Pe 7 septembrie, generalul Hajianestis – comandatul forțelor grecești – a plecat, însoțit de un grup de ofițeri, și astfel s-a încheiat ocupația Izmirului.

Santinelele dispar

Latife s-a trezit devreme în acea dimineață și s-a uitat pe fereastră. A urcat prin grădina terasată spre drumul de sus: santinelele dispăruseră.

A strigat: „Au plecat, bunico! Suntem liberi! Mustafa Kemal Pașa o s-ajungă aici din clipă-n clipă!“. Makbule Hanım a ieșit în grădină să spună o rugăciune de mulțumire. Cele două femei s-au îmbrățișat: Latife era în sfârșit liberă; arestul la domiciliu se terminase.

Naționaliștii au intrat în Izmir pe 9 septembrie. Urarele din cartierele turce se amestecau cu strigătele armatei care se retrăgea în dezordine. Însă Izmirul nu era cu totul în siguranță. Nave de război erau ancorate în port, cu tunurile îndreptate spre oraș, și din unele cartiere se auzeau focuri de armă. Soldații

care fugeau de pe front și creștinii minoritari se repezeau cu mare larmă la bărci; străzile erau pline de mobilă aruncată.

Mustafa Kemal Pașa a intrat în Izmir pe 10. Latife, nebună de fericire, și câteva prietene s-au alăturat mulțimilor care se adunau să-l aclame pe comandantul victorios.

El știa că războiul se încheiase. Dar tensiunea din Izmir? Următoarele câteva zile aveau să fie cruciale – era convins de asta. Să stea pe țarm atâta timp cât tunurile britanice și franceze erau îndreptate spre oraș n-ar fi fost prea nimerit. O casă cu vedere spre golf, dar mult dincolo de bătaia vaselor de război, de asta avea nevoie. Nu multe case se potriveau; reședința lui Muammer Ușșakizade era una dintre puținele. De vreme ce acesta nu se afla în oraș, iar casa era ocupată doar de mama și fiica lui, era nevoie de o scrisoare de invitație.

Osman Efendi*, unul dintre secretarii care lucrau pentru Muammer Bey, a bătut la ușa familiei Ușșakizade în dimineața zile de 11.

„Doamnă, am primit un telefon de la cartierul general al lui Mustafa Kemal Pașa. Ar vrea o scrisoare de invitație din partea dumneavoastră. S-ar putea gândi să folosească drept reședință casa dumneavoastră.“

Exact asta avea în minte Latife! S-a repezit la birou, luând hârtie și stilou.

I-a înmânat lui Osman o scrisoare cu rugămintea: „... ar vrea Mustafa Kemal să ne facă onoarea de a alege casa noastră din Göztepe ca reședință și, într-adevăr, să nu refuze unei familii turce această cinste?“

Mustafa Kemal își petrecuse prima noapte în locuința familiei İplikçizade din cartierul Karşıyaka, înspre mare⁴, dar acea casă se afla în bătaia tunurilor. Casele de pe colină, pe de altă parte, ofereau o distanță mai sigură, dar cele mai bune apartamente englezilor. De aici adăugarea „familiei turce“ de către Latife în invitație.

* *Efendi* – titlu onorific dat unor persoane de vază și adăugat după nume (n. tr.).

A luat trăsura, atât ca să-și țină promisiunea de a duce țigări, rahat, bandaje și medicamente soldaților care intrau în oraș, cât și ca să vadă ce visase cu ochii deschiși. Așezându-se pe banchetă, i-a strigat „Dii!“ calului și a început să mâne. În ziua aceea, multe femei erau ocupate, în mod asemănător, să dăruiască tutun, țigări, bandaje și supă.

Latife s-a întors pe strada Hatay, oprind în fața porții de sus, ruta ei obișnuită cât ieșea cu trăsura. Deschizând poarta, a coborât pe terase și a ajuns în grădina din față, unde a găsit o mulțime necunoscută care umbla încolo și-ncoace. Bărbați înarmați, în niște uniforme ciudate, înconjuraseră casa. Erau, de fapt, gărzile de corp ale lui Mustafa Kemal, vitejii lui de la Marea Neagră, dar ea nu avea de unde să știe asta.

„Stai! Intrarea interzisă!“

I se refuza acum pătrunderea în casa în care fusese izolată timp de trei luni, sub arest la domiciliu!

Rămasă fără glas, se uita la acei bărbați zdrențăroși. Tineri, înalți și chipeși, purtau fiecare o pușcă pe umăr și o cartușieră de-a curmezișul pieptului.

Ea nu a găsit altceva să spună decât:

„Dar e casa mea!“

Mustafa Kemal în casa ei

În timp ce Latife se ciondănea cu gărzile, știrea a ajuns la Mustafa Kemal: sosise stăpâna casei.

Ea l-a zărit pe bărbatul chipeș care stătea pe un scaun, picior peste picior, cu un *kalpak** pe cap, purtându-se de parcă ar fi fost stăpânul casei. Ea așteptase un răspuns la scrisoarea de dimineață, dar el își făcuse pur și simplu apariția. Abia ieșise puțin din casă și comandantul pe care era nerăbdătoare să-l găzduiască se afla acolo, ca s-o întâmpine la întoarcere.

Mustafa Kemal fuma o țigară, cu privirea ațintită în depărtare. Observându-i deodată prezența, s-a întors spre ea. S-a

* Căciulă înaltă din blană de miel (n. tr.).

ridicat și a coborât scările; soarele de septembrie îi sclipea în părul blond și în ochii albaștri când și-a dat jos căciula salutând-o politicos. Latife a văzut că întinsese mâna spre ea.

„Bun venit, Paşam. Îngăduiți să vă sărut mâna.“

Mustafa Kemal a răspuns:

„Ești binevenită în casa dumată, domnișoară; îngăduie-mi *mie* să-ți sărut mâna.“

Latife se gândea întruna la el. În timpul primei lor conversații, foarte scurtă, Mustafa Kemal aflase despre întoarcerea ei la Izmir și cum îi purta portretul în medalion. Entuziasmul ei l-a impresionat.

Casa era potrivită pentru cartierul lui general.

„E o casă frumoasă. Îmi permiți să stau aici?“

„Nimic nu ne-ar face mai mare cinste, Paşam, a răspuns Latife. Vă rog să ne dați un mic răgaz, cât să ne mutăm eu și bunica mea.“

Latife: numai despre ea vorbeau

Câteva ore mai târziu, Mustafa Kemal Pașa îi povestea lui Halide Edip, scriitoarea și luptătoarea naționalistă, despre tânăra pe care o cunoscuse. Numai despre Latife se vorbea în seara aceea: cum părăsise brusc Franța, unde studiasse dreptul.

„Domnișoara te cunoaște și vorbește despre tine ca despre profesoara ei.“

Acesta ar fi putut fi doar un titlu de politețe, s-a gândit la început Halide Edip. Mult mai târziu, avea să afle că Latife urmasă timp de un an secția pregătitoare de la Colegiul American pentru Fete, unde cele două femei se întâlniseră într-adevăr.

Scriitoarea continuă să redea povestirea lui Mustafa Kemal Pașa:

„Purta la gât un medalion cu portretul meu. S-a apropiat de mine și mi-a zis, arătându-mi medalionul: «Vă deranjează?». De ce să mă deranjeze?“ A chicotit încântat. Deja își închipuia că era îndrăgostită de el. Dar pe atunci toate turcoaițele puteau să-i poarte fotografia la gât, într-un medalion, fără să fie deloc

îndrăgostite de el. Totuși, m-am gândit, era cel mai bun lucru care i se putea întâmpla în acel moment. Avea să-l umanizeze și să-l ferească de buclucuri⁵.

Romanciera din Halide Edip o descrie pe tânăra femeie care-l captivase într-atât pe Mustafa Kemal:

Purta un vâl negru pe cap, iar fața îi era foarte plăcută în acea ramă întunecată. Avea un chip rotund și rotofei, la fel ca trupul mărunț. Chiar dacă buzele întinse și subțiri indicau o neobișnuită forță și voință, nu prea feminine, ochii îi erau deosebit de frumoși, gravi, scâpărători și dominați de inteligență. Îmi vine și acum în minte culoarea lor, un amestec fascinant de căprui și cenușiu, în care licărea o lumină curioasă⁶.

Cât despre Latife, i-a scris scumpului său unchi Halit Ziya (mai târziu, Uşaklıgil) despre sentimentele pe care le avusese întâlnindu-l pe Mustafa Kemal: „Am întâlnit o pereche de ochi albaștri și frumoși“⁷.

„Fata care a apărut la cartierul general“

„Deși nu-l întâlnisem niciodată pe Mustafa Kemal, l-am invitat să ne fie oaspete în timpul șederii sale la Izmir. Îi admiram curajul, patriotismul și calitățile de conducător“⁸, avea să le spună mai târziu jurnaliștilor, fiind întrebată cum se cunoscuseră.

Da, îl invitase pe Mustafa Kemal să stea acolo. Dar maniera acestei invitații nu are nimic de-a face cu mitul care a persistat timp de opt decenii! O tânără elegantă și neacoperită cu vâl se duce călare la cartierul general, insistă să vorbească cu Mustafa Kemal, intră în biroul lui și-l invită acasă la ea...

De fapt, ea ajunsese în propria-i casă, transformată în cartier general în jumătate de oră. Invitația fusese scrisă la cerere. În spatele acesteia stătea respectarea politicoasă de către Mustafa Kemal a convențiilor epocii.

Poate că inconfundabila alură de independență a lui Latife a dat naștere acestui mit al „fetei care a apărut la cartierul general“.

Familia lui Latife

Cine era această tânără care l-a fermecat atât de mult pe Mustafa Kemal într-o singură și scurtă întâlnire? Care erau originile ei?

Mama ei, Adeviye, era fiica lui Havva Refika Hanım și Daniş Bey, din Sadullah Efendizade, „fii nobililor“, o bogată și proeminentă familie din Izmir. Familia era cunoscută după cognomenul „Dispecerii“, iar mai târziu „Poștașii“. O ramură a familiei lui Adeviye care se trăgea din Creta era cunoscută ca Giritlizados: „fii cretanilor“.

Tatăl ei, Muammer, era unicul fiu al unei familii bogate originare din ținutul Uşak, de unde cognomenul Uşşakizade, „fiul celor din Uşak“. Familia se ocupa cu comerțul de trei generații¹.

Tatăl lui Muammer, Sadı, începuse să facă negoț la Izmir, pornind cu un capital redus la trei covorașe de rugăciune dăruite lui de propriul său tată, negustorul de covoare Hacı* Ali Bey. Sadık și-a depășit curând tatăl.

Străbunicul Hacı Ali Bey

Înalt și bine făcut, Hacı Ali Bey arăta și mai impunător în pantalonii subțiri, cu o eșarfă de mătase fină legată în jurul fesului și o vestă largă peste cămașă.

* *Hacı* – „hagiu“, persoană care a făcut un pelerinaj la locurile sfinte (n. tr.)

Faptul că Latife moștenise firea și purtarea străbunicului a devenit mai evident pe măsură ce creștea și se transforma într-o personalitate dominantă care impunea respect și supunere.

Hacı Ali angajase funcționari greci, administratori armeni și comercianți de origine evreiască și levantină. Stabilise relații foarte bune cu directorii de bancă creștini și cu negustorii ne-musulmani, care controlau piața din Izmir.

Oaspeți aristocrați și proeminenți se adunau seara în salonul său, erau înșirate scaune care uneori se întindeau și în încăperile alăturate, iar tânărul Halit Ziya, pe atunci un neastâmpărat de treisprezece-paisprezece ani, era chemat în calitate de „cititor“, „Halit Papagalul“, cum îi spunea bunicul său. Aceste întruniri durau câteva ore. Administratorul Kevork aducea cărțile comandate la Istanbul: romane turcești și traduse, unele în fascicule, *Moara roșie*, *Contele de Monte Cristo* și multe altele... Gustul literar al tinerilor îl fascina pe Hacı Ali.

Nu avea nimic de-a face cu fanatismul. Învățătura neîncetată era principiul lui și s-a străduit să-și crească familia conform acestuia.

Educația era o tradiție în familia Uşşakizade. Profesori de arabă, farsi și franceză, precum și de științe, poezie și literatură frecventau casa lui Hacı Ali. Yusuf, unul dintre fiii lui, publicase o mică antologie de poeme pe când abia trecuse de douăzeci de ani.

Spre sfârșitul secolului al nouăsprezecelea, Izmir era un oraș cu adevărat poliglot: cei din clasele superioare vorbeau franceza între ei, grecește cu servitorii și se tocmeau în italiană în prăvălii. Negoțul se făcea în italiană sau franceză. Engleza era destul de puțin populară.

Era epoca marilor descoperiri și invenții. Bunuri de preț și inovații au fost prezentate lumii întregi la expozițiile organizate la Paris și Londra. Covoarele familiei Uşşakizade, țesute în atelierile familiei din Uşak, au fost etalate la Expoziția de la Paris din 1869 și au câștigat o medalie de aur. Împăratul Napoleon al III-lea i-a dăruit covorul premiat soției sale, împărăteasa Eugénie.